

De creatione hominis sermo primus (recensio C) [Sp.]

2α Παλαιού χρόνου ἔκτισιν ἀποπληρώσων ἤκω, οὐ τὴν ἀπόδοσιν ἀνεβαλόμην οὐκ ἀγνωμοσύνη προαιρέσεως ἀλλ' ἀσθενεῖα σώματος, χρόνος ἀναγκαιότατος καὶ ὀφειλόμενος ὑμῶν τῇ ἀκροάσει. καὶ γὰρ ἂν εἴη ἄδικον τὰ περὶ θηρίων καὶ νηκτῶν καὶ κτηνῶν καὶ πτηνῶν, οὐρανοῦ τε καὶ τῶν κατ' οὐρανόν, περὶ τε γῆς καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ διδαχθέντας ἡμᾶς μὴ καὶ τὰ περὶ τῆς ἡμετέρας γενέσεως ἐκ τῆς θεοπνεύστου 3α γραφῆς φωτισθῆναι. ὡσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν τὰ ἔξω βλέποντες ἑαυτοὺς οὐκ ὁρῶσιν, ἐὰν μὴ που λείου τινὸς ἄψωνται στε ρεοῦ κάκειθεν ἀνακλασθεῖσα ἢ ὄψις ὡσπερ ἀπὸ παλιρροίας ὁρᾶν αὐτοὺς ποιῆσιν τὰ ἑαυτῶν κατόπιν, οὕτως καὶ ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος ἄλλως ἑαυτὸν οὐ βλέπει, ἐὰν μὴ ταῖς γραφαῖς ἐγκύψῃ. τὸ γὰρ ἐνταῦθα φῶς ἀνακλώμενος τοῦ καθορᾶσθαι ἕκαστον ἡμῶν αἴτιον γίνεται, ἐπεὶ ἀσύνητοί ἐσμεν ἑαυτῶν καὶ ἀπερίοπτοι ἔτι τῆς ἡμετέρας κατασκευῆς ὅπερ ἐσμὲν καὶ τί ἐσμεν ἀγνοοῦντες. ἀμελέστατα γὰρ ἑαυτῶν διακεῖμεθα τῶν προχείρων τῆς κτίσεως καὶ τῶν μικροτάτων τῶν ἐν ἡμῖν γινώσκοντες οὐκ ἔχοντες. καίτοι πολλαὶ πραγματεῖαι περὶ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν πρὸ ἡμῶν περὶ τοῦτο τὴν πᾶσαν ἑαυτῶν σπουδὴν 4α κατηνάλωσαν, κἂν ἰατρικὴν ἐπέλθῃ, ἐυρήσεις ὅσα περὶ τῆς χρείας τῶν ἡμετέρων μορίων ἡμῖν διηγεῖται, ὅσας περὶ τῆς ἔνδοθεν ἡμῶν κατασκευῆς ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσιν ἐξεῦρε κεκρυμμένας ὁδοὺς συνυπαρχούσας ἐν τῷ ἀφανεῖ καὶ διαφόρους ἐνεργείας πρὸς μίαν σύμ πνοιαν τὴν τοῦ σώματος· ὀχετοὺς πνεύματος, ὑδραγωγίας αἵματος, ἀναπνοῆς ὀλκῆν, οἴκησιν ἐστίας τοῦ θερμοῦ ἐπὶ τῆς καρδίας, κίνησιν διαρκῆ τοῦ περικαρδίου πνεύματος, μυρία ἄλλα παρ' ἐκείνοις πεφίλοσθηται, ὧν οὐδεὶς ἡμῶν ἐστὶν ἔμπειρος τῷ μηδεμίαν σχολὴν ἀπονεῖμαι τῷ μέρει τούτῳ τῆς ἐξετάσεως μηδὲ γινῶναι ἑαυτὸν ἕκαστος ὅστις ἐστίν. εὐκόλοί ἐσμεν γινῶναι οὐρανὸν μᾶλλον ἢ ἑαυτοὺς. ὥστε μὴ καταφρόνει τοῦ ἐν σοὶ θαύματος· μικρὸς μὲν γὰρ εἶ, 5α ὡς νομίζεις, μέγαν δὲ ἐπερχόμενος ὁ λόγος εὐρήσει σε. διὰ τοῦτο ὁ σοφὸς Δαβὶδ εἰδὼς ἀκριβῶς ἑαυτὸν ἐξετάζειν Ἐθαυμαστώθη, φησὶν, ἢ γινώσκῃς σου ἐξ ἑμοῦ, τουτέστι τὴν γινῶσιν τὴν περὶ τῶν σῶν θαυμασίων ἐξευρεῖν ἠδυνήθη. πόθεν; Ἐξ ἑμοῦ· τὴν γὰρ τέχνην τὴν ἐν ἐμοί, ὅση σοφία κατεσκευάσθη μου τὸ σῶμα, κατανοήσας ἐκ τοῦ μικροῦ μὲν θαυμαστοῦ δὲ τούτου κατασκευάσματος τὸν μέγαν δημιουργὸν ἐνενόησα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐδείχθη πρῶτον ἐν παραδρομῇ καὶ ἀρκούντως ἐδείχθη τίς ὁ λόγος καὶ πρὸς τίνα ὁ λόγος. ἔχει ἢ ἐκκλησία τὰς περὶ τούτων ἀποδείξεις, μᾶλλον δὲ ἔχει πίστιν ἀποδείξεως βεβαιότεραν.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. κατάμαθε σεαυτὸν ἐντεῦθεν ἀρξάμενος. οὐπω περὶ ἄλλου τῶν κατασκευασμάτων ἢ φωνὴ αὕτη ἀνάγραπτος. φῶς ἐγένετο, καὶ ἀπλῶ 6α προῆλθε προστάγματι· εἶπε γὰρ ὁ θεός· Γενηθήτω φῶς. οὐρανός, καὶ ἄνευ βουλῆς ὑπέστη· φωστῆρες, καὶ οὐδὲν προεβουλεύσατο περὶ αὐτῶν θάλασσα καὶ πελάγη ἄπειρα τῇ προσταγῇ παρήχθη εἰς τὸ εἶναι. ἰχθύων γένη παντοδαπὰ τῇ κελεύσει ἐγένετο. θηρία καὶ κτήνη, νηκτὰ καὶ πετεινά· Εἶπε καὶ ἐγένετο. ἐνταῦθα δὲ οὐπω ὁ ἄνθρωπος καὶ βουλή περὶ ἀνθρώπου. οὐκ εἶπεν ὡς περὶ τῶν ἄλλων πάντων· γενηθήτω ἄνθρωπος. ἐντεῦθεν κατάμαθε σεαυτοῦ τὸ τίμιον· οὐ προσέρριψέ σου τὴν γένεσιν προστάγματι, ἀλλὰ βουλευτήριον συνέστη τῷ θεῷ περὶ σοῦ πῶς μέλλει τὸ τίμιον ζῶον ἐν τῷ βίῳ παράγεσθαι· Ποιήσωμεν γὰρ φησὶν. ὁ σοφὸς βουλευέται, ὁ τεχνίτης ἐνθυμεῖται. ἄρα τι λείπει αὐτοῦ τῇ τέχνῃ καὶ ἐκ τῆς μερίμνης βούλεται ἀπηρτισμένον αὐτοῦ ποιῆσαι τὸ φιλοτέχνημα; οὐχί· ἀλλ' ἵνα σοὶ δείξῃ μόνον ὅτι τέλειος εἶ παρὰ θεῷ. Ἐμαθες μὲν οὖν ὅτι δύο τέως πρόσωπα ἐπὶ θεοῦ, ὁ λέγων καὶ πρὸς ὃν ὁ λόγος. διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε· ποιήσω ἄνθρωπον, ἀλλά· Ποιήσωμεν; ἵνα

7a νοήσης τὴν ἴσην δεσποτείαν, ἵνα μὴ τὸν πατέρα ἐπιγινώσκων τὸν υἱὸν ἀγνοῆς, ἵνα εἰδῆς ὅτι πατὴρ ἐποίησε διὰ υἱοῦ καὶ υἱὸς ἔκτισε πατρῶς θελήματι, καὶ δοξάσης πατέρα ἐν υἱῷ καὶ υἱὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. οὕτω κοινὸν γέγονας ἔργον, ἵνα καὶ κοινὸς προσκυνητὴς ἀμφοτέρων ἦς μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' ἐνῶν τὴν θεότητα. ὁρᾷς ἱστορίαν μὲν ἀπλὴν τῷ σχήματι, θεολογίαν δὲ ἀκραιφνῆ τῷ νοήματι. μετὰ γὰρ τὸ Ποιήσωμεν ἐπήγαγε· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. οὐκ εἶπεν· ἐποίησαν τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μὴ πολυθεΐας λάβης ἀφορμὰς. εἰ γὰρ πληθυντικῶς παρεισήχθη καὶ ἡ ποίησις, ἀφειδεῖς ἂν ἐγένοντο οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ πολλὰ πλήθη θεῶν ἑαυτοῖς ἐπιγράψαι. πρῶτον μὲν γὰρ· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ἵνα γνωρίσης πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα· ἔπειτα δέ· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα θεὸν ἕνα τὰ τρία πρόσωπα νοήσης οὐ τὰς ὑποστάσεις ἐνοποιῶν, ἀλλὰ 8a τὴν μίαν οὐσίαν καὶ δυνάμιν λογιζόμενος καὶ μίαν δόξαν ἔχης μὴ μεριζόμενος περὶ τὴν προσκύνησιν μηδὲ εἰς πολυθεΐαν ἐμπίπτων. οὐ γὰρ εἶπε· καὶ ἐποίησαν οἱ θεοὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ· Ἐποίησεν ὁ θεός. εἰ γὰρ καὶ ἴδια μὲν ὑπόστασις πατρὸς ἴδια δὲ υἱοῦ καὶ ἴδια πνεύματος ἁγίου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τρεῖς θεοί, ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἢ ἐν τοῖς τρισὶ νοουμένη οὐσιώδης θεότης. ἦν γὰρ βλέπω ἐν πατρὶ θεότητα, ταύτην καὶ ἐν υἱῷ, καὶ ἦν ἐν υἱῷ, ταύτην καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· διότι καὶ μία ἢ ἐν τούτοις θεωρουμένη μορφή καὶ ἀρχὴ ἢ αὐτή. διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἡμῶν μία προσκύνησις καὶ δοξολογία τοῖς τρισὶν ὡς ἐνὶ θεῷ. τὸ γοῦν προοίμιον τῆς ἡμετέρας γενέσεως θεολογία κατανενοῆται ἀληθινή. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Κατ' εἰκόνα μὲν οὖν θεοῦ γεγενῆσθαι ἡμᾶς εὐδηλον ἀπὸ τῆς γραφῆς. πῶς δὲ τὸ Κατ' εἰκόνα θεοῦ νοητέον; οὐδὲν τι σωματικὸν καὶ γήινον ἐννοήσασθαι χρή. ἀποκαθάρωμεν ἑαυτῶν καρδίαν ἰδιωτικὴν, πρόληψιν ἀπαίδευτον, ἀμαθεῖς περὶ θεοῦ ὑπολήψεις. ὅποιά τινές φασιν· εἰ κατ' εἰκόνα γὰρ θεοῦ γεγόναμεν, σύμμορφος πάντως ἡμῖν ἐστὶν ὁ θεός. καὶ ὀφθαλμοὶ τάχα περὶ θεὸν 9a καὶ ὦτα καὶ κεφαλὴ καὶ χεῖρες καὶ ἰσχίον ἐφ' οὗ ἴδρυται [καὶ πάντα τὰ ἡμέτερα] (λέγεται γὰρ καὶ ἐν τῇ γραφῇ· Θεὸς καθέζεται) καὶ πόδες αὐτῷ, δι' ὧν περιπατεῖ; ἀλλ' οὐχὶ τοιοῦτος ὁ θεός. ἀποσκεύασον τῆς καρδίας φαντάσματα ἀπρεπῆ, ἔκβαλε ἀπὸ σοῦ διάνοιαν ἀνάρμοστον τῷ μεγέθει τοῦ θεοῦ. ἀσχημάτιστος ὁ θεὸς καὶ ἀπλοῦς· μὴ φαντασθῆς μορφήν περὶ αὐτόν. μὴ σμικρύνῃς Ἰουδαϊκῶς τὸν μέγαν, μὴ περιλάβῃς τὸν θεὸν ἐννοίαις σωματικαῖς, μὴ περι γράψῃς αὐτὸν τῷ σῶ νῶ. ἀπερίληπτός ἐστι τῷ μεγέθει. κατανόησον τὸν μέγαν καὶ τῷ μεγάλῳ πρόσθετος πλεῖον τοῦ νενοημένου καὶ τῷ πλείονι τὸ πλεῖον καὶ τὸν σεαυτοῦ λογισμὸν πείσον, ὅτι τῶν ἀπεράντων ἐφικέσθαι οὐ δύνη. μὴ οὖν σχῆμα ἐννοήσης· ἀπὸ γὰρ 10a δυνάμεως ὁ θεὸς νοεῖται. μὴ μέγεθος· πανταχοῦ γὰρ ἐστὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν περισσεύει, ἀνέπαφον, ἀόρατον, ἀκατανόητον, μήτε σχήματι περι λαμβανόμενον μήτε μεγέθει περιγραφόμενον, μὴ δυνάμει ἐκμετροῦ μενον μὴ χρόνῳ περικλειόμενον μὴ πέρασι τισὶν ὀριζόμενον. οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ὄλως περὶ θεὸν ὅποιον περὶ ἡμᾶς ἢ καὶ τὰ μόνως νοητά. Πῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφὴ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενῆσθαι ἡμᾶς; ἐπιγνώμεν τί οἰκεῖον θεοῦ ἔχομεν καὶ ὅτι τὸ Κατ' εἰκόνα πάντως οὐκ ἐν τῇ σωματικῇ μορφῇ ἐκληφθῆναι δυνατόν. ἢ μὲν γὰρ ἐπὶ ὀρωμένου τινὸς σώματος, ἐν ὀρατῷ δὲ τὸ ἀόρατον οὐ σχηματίζεται. ἀλλ' οὐδὲ μὴν που φθαρτὸν εἶη ἂν τοῦ ἀφθάρτου εἰκῶν. τὸ μὲν γὰρ σῶμα αὖξεται, μειοῦται, γηρᾷ, ἀλλοιοῦται· ἄλλο ἐστὶν ἐν νεότητι καὶ ἄλλο ἐν γήρει, ἄλλο ὅταν εὐεκτή καὶ ἄλλο ὅταν 11a παθαίνηται, ἄλλο εὐφραίνόμενον καὶ ἄλλο λυπούμενον, ἄλλο θαρροῦν καὶ ἄλλο φοβούμενον, ἄλλο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἄλλο ἐν πολέμῳ, ἄλλο ἐν πλησμονῇ καὶ ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ. ἄλλο ἐγρηγορότος χρῶμα καὶ ἄλλο καθ' εὐδοντος· τοῦ μὲν γὰρ ἐξανθεῖ καὶ ἐρυθθαίνεται τοῦ θερμοῦ χωροῦντος πρὸς τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν, τοῦ δὲ κατέψυκται διὰ τὸ ἐπὶ τὸ βάθος τὴν θερμότητα εἰσδύεσθαι. διὸ καὶ ὑπωχρα τῶν κοιμωμένων τὰ σώματα. πῶς οὖν δύναται τὸ ἀλλοιούμενον τῷ ἀναλλοιώτῳ

εοικέναι; τὸ μηδέποτε ἐστηκὸς μηδὲ ἐπὶ ταύτου μένον τῷ ἀεὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι; Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν τί φησι; τῆς ἀκινήτου φύσεως εἰκὼν ἢ ῥευστὴ καὶ τῆς ἀμόρφου ἢ μεμορφωμένη;

Πῶς οὖν εὐρήσομεν τὸ Κατ' εἰκόνα; ἐν αὐτῷ πάλιν ᾧ εἶπεν ἐξ ὑπογύου 12a ὁ θεός, οὐ γὰρ ἐμόν τι τῷ λόγῳ παρενείρω ἔξωθεν ἐπινόημα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. κατὰ τὸ τῆς ἀρχῆς τοιγαροῦν εἶτουν ἐξουσίας παράδειγμα ἢ ἡμετέρα πρὸς τὸ θεῖον νοητέα ὁμοιώσις, τὸ δὲ ἄρχον οὐκ ἐν σώματι πάντως † ἢ λογισμῶ οὐδὲ ἐν σαρκὶ ἀλλὰ τῇ ψυχῇ. τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπινον σῶμα πολλῶν ζῶων ἀλόγων καθέστηκεν ἀσθενέστερον καὶ οὐκ ἂν ποτε συγκριθεῖν πρὸς δύναμιν σὰρξ ἢ ἡμετέρα τῇ τοῦ καμήλου ἢ τοῦ ἐλέφαντος ἢ τοῦ ἵππου ἢ τοῦ βοῦς ἢ ἐκάστου ὧν ἂν εἴπῃς μεγίστων θηρίων. ἢ ψυχὴ δὲ ἡμῖν καὶ ὁ ἐν αὐτῇ νοῦς ἅπαντα ταῦτα ῥαδίως ὑποτάττειν δεδύνηται καὶ τὰ μεγάλα δὲ βάρη καὶ δυσμεταχείριστα ἐπινοίαις τεχνικαῖς μετατίθῃσιν ἄνθρωπος ἀλλ' οὐχὶ τόνοις σωματικοῖς. ὥστε τὸ ἀρχικὸν ἡμῶν καὶ Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ κατασκευῇ θεωρητέον, οὐκ ἐν τῇ τοῦ σώματος μορφῇ. ἀλλ' ἐρεῖς τάχα σύ· καὶ πῶς οὐ περὶ λογισμοῦ εἶπεν ὁ θεός, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον κατ' 13a εἰκόνα γεγενῆσθαί φησιν ἑαυτοῦ; ὅτι δὲ καὶ ὁ λογισμὸς λέγεται ἄνθρωπος καὶ ἢ ψυχὴ ἐστὶν ὁ ἔσω ἄνθρωπος. ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. πῶς οὖν; δύο γνωρίσωμεν τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον; ναί, φησίν, ἓνα τὸν φαινόμενον καὶ ἓνα τὸν ὑπὸ τῷ φαινομένῳ κρυπτόμενον, τὸν καὶ κυριώτερον καὶ ἀληθέστερον ἄνθρωπον. διπλοῦς μὲν γὰρ τίς ἐστὶν ὁ ἐκ θεοῦ πεπλασμένος ἄνθρωπος, τὸ μὲν ὀρώμενος τὸ δὲ νοούμενος. τῷ δὲ μείζονι καὶ ἀληθινωτέρῳ μέρει ὁ ἔνδον μᾶλλον καὶ μὴ φαινόμενος πέφυκεν ἄνθρωπος. τὸ μὲν γὰρ ἔσω αὐτός εἰμι ἐγώ, τὸ δὲ ἐκτὸς τοῦτο καὶ σωματικὸν ἐμόν ἐστὶ τάχα ἀλλ' οὐκ ἐγώ. οὐ γὰρ δῆπου ἢ χεὶρ καὶ ὁ πούς καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος εἶεν ἂν ἐγώ, ἀλλὰ τὸ νοερὸν καὶ λογικὸν τῆς ψυχῆς ὄργανῳ κεχρημένον τῷ σώματι. Τὸ Ποιήσωμεν οὖν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν νοήσωμεν ἀντὶ τοῦ δώσομεν αὐτῷ λόγου περιουσίαν· καὶ οὕτως Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν θηρίων καὶ πάντων. οὐκ 14a εἶπε δὲ ὅτι Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ θυμοῦ σθωσαν καὶ ἐπιθυμείτωσαν καὶ παθαινέσθωσαν. οὐ γὰρ τὰ πάθη εἰς εἰκόνα θεοῦ παρείληπται, ἀλλ' ὁ λογισμὸς ὁ τῶν παθῶν δεσπότης, ὁ ἄρχων πάντων τῶν σωματικῶν καὶ ὑπερανестηκῶς τῶν φαινομένων καὶ ψευδομένων. σὺ δέ μοι θαύμασον τὴν περὶ σὲ τοῦ θεοῦ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς κηδεμονίαν καὶ πρόνοιαν ὅτι εὐθὺς ἐκτίσθης καὶ ἄρχων ἐκτίσθης καὶ διηνεκῆ ἔχεις καὶ ἀδιάδοχον τὴν ἀρχήν. ἄνθρωπος γὰρ παρὰ ἀνθρώπου ἐξουσίαν τινὰ λαμβάνων ὡς θνητὸς παρὰ θνητοῦ καὶ ὡς μὴ ἔχων παρὰ μὴ ἔχοντος (ποῖαν γὰρ ἐξουσίαν ψυχῆς ἔχει ἄνθρωπος;) εἰκότως καὶ ταχὺ μάλα πάλιν αὐτὴν ἀποβέβληκε. σὺ δὲ παρ' αὐτοῦ ταύτην ἔλαβες τοῦ θεοῦ καὶ ἀνεξάλειπτον ἔχεις οὐκ ἐν ζύλοις γεγραμμένην οὐδὲ ἐν πτυξὶ φθαρταῖς καὶ σητῶν δαπανήμασιν, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει ἐγκεκολαμμένην ἀπὸ τῆς πρώτης θείας φωνῆς τῆς Ἀρχέτωσαν. δοῦλα γὰρ ἔκτοτε καὶ ἄχρι τέλους τὰ σύμπαντα ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης ἀρχῆς. Ἀρχέτωσαν, γὰρ φησι, τῶν ἰχθύων, τῶν θηρίων τῆς γῆς, τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, τῶν κτηνῶν, τῶν ἔρπετων τῶν 15a ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. οὐκ εἶπε Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, καὶ ἐσθιέτωσαν πᾶν ζύλον κάρπιμον ὃ ἔχει καρπὸν ἐν ἑαυτῷ. ὕστερον γὰρ ταῦτα μετὰ τὴν τοῦ παραδείσου φυτείαν, ἵνα σὺ διδαχθῆς δεύτερα ἔχειν τὰ τῆς σαρκὸς ἀναγκαῖα παρὰ τὰ τῆς ψυχῆς προηγούμενα, ἐπειδὴ καὶ πρῶτον ἡμῖν συνεχειροτονήθη ἢ τοῦ ἄρχειν δύναμις, ἔπειτα καὶ ἢ τοῦ παραδείσου συνεπεδαψιλεύθη ἀπόλαυσις. ἀρχικὸν εἶ ζῶον, ἄνθρωπε, καὶ διὰ τί δουλεύεις πάθει; τί σεαυτοῦ τὸ ἀξίωμα καταβάλλεις καὶ δοῦλος γίνῃ τῆς ἀμαρτίας;

ἵνα τί σεαυτὸν ποιεῖς αἰχμάλωτον τῷ διαβόλῳ; ἄρχων κτίσεως ἐχειροτονήθης, μὴ ἄπορ ρίψης τὴν σεμνότητα τῆς οἰκείας φύσεως. ἐν ἀρχῇ τινι τέταξαι κοσμικῆ; ἔστι σοι πλέον δι' ὀφειλῆς τὸ καὶ τὸν λογισμὸν ὁμοίως ἔχειν συνάρχοντα καὶ κρατοῦντα τῶν παθῶν, ἵνα μὴ γέλωσ εἴης τοῖς ἀρχομένοις καὶ ἐμπαιγμός. ἀντὶ ἄρχοντος καὶ ὑπερέχοντος ὑποκεί μενον καὶ ἀγόμενον ἴσα καὶ δούλῳ δεσμίῳ καὶ ἀχρείῳ κατανοοῦσί σε. δοῦλος ἐκλήθης; τί σε λυπεῖ ἢ δουλεία τοῦ σώματος; διὰ τί οὐ μέγα φρονεῖς ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ τῇ παρὰ θεοῦ σοι δεδομένη, ὅτι λογισμὸν ἔχεις παθῶν δεσπότην; ὅταν οὖν ἴδῃς τὸν μὲν δεσπότην σου δοῦλον ὄντα τῆς ἡδονῆς, σεαυτὸν δὲ ὑπερτεροῦντα ταύτης τῇ δυνάμει τοῦ λογισμοῦ, γίνωσκε ὅτι σὺ μὲν ὀνομάζῃ μόνον δοῦλος, οὐκ εἶ· ἐκεῖνος δέ, εἰ καὶ ὀνόματι ἔχει τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ τῷ πράγματι βεβαιουμένην ἐπεσπάσατο τὴν δουλείαν. ὁπότε γὰρ ἐκεῖνον μὲν τὸ τῆς πορνείας πάθος τυχὸν ἔλκει καταδουλώσαν, σὺ δὲ τούτου διὰ τὴν τοῦ λογισμοῦ κυριότητα ὑπερανέστηκας, πῶς οὐχὶ δεσπότης μὲν κυρίως εἴης αὐτὸς ὁ τῆς ἡδονῆς ὑπερκεείμενος, ἐκεῖνος δὲ μᾶλλον δοῦλος ὁ ὑποκείμενος τῷ ὑπὸ σοῦ πατουμένῳ πάθει; ὅπου γοῦν ἢ τοῦ ἄρχειν δύναμις, 16a ἐκεῖ ἢ τοῦ θεοῦ εἰκῶν. ὅπου δὲ ἢ τοῦ θεοῦ εἰκῶν, ἐκεῖ ὁ ὑπ' αὐτοῦ πεπλασμένος ἄνθρωπος. Πρῶτον δὲ εἶπεν ἄρχειν τῶν ἰχθύων τὸν ἄνθρωπον, ὅτι καὶ πλέον τῶν ἄλλων ζώων ταῦτα ἀπώκιστα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν πορρωτέρω καὶ ἐνύδρων πολλῶ μᾶλλον καὶ τὰ πλησιέστερα ὕστερον συμπεριλάβῃ, ἡγουν τὰ χερσαῖα καὶ σύντροφα. πῶς οὖν τῶν ἰχθύων δοκοῦμεν ἄρχειν οἱ μὴ διάγοντες σὺν αὐτοῖς; εἴ που ἔγνωσ σεαυτὸν ἐν λίμνῃ ποτὲ παραφανέντα ἔβλεψάς τε πῶς ἢ σκιά σου μόνη πάντα τὰ ἐνδιαιωμένα ταύτη ἰχθύδια διεπτόησεν, ἐπέγνωσ ἂν πάντως εὐθύς καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς. τίς γὰρ οὕτω δεσπότης οἰκίας θορυβουμένου τοῦ οἴκου ἀθρόον ἐπιστὰς ἡσυχίαν ἐποίησε καὶ πάντα μετέβαλεν εἰς εὐκοσμίαν τῇ παρουσίᾳ ἑαυτοῦ, ὡς πᾶσα ἢ ἔνυδρος κτίσις ἐπιφανέντος ἐνὸς ἀνθρώπου μεταβάλλει τὸ σχῆμα καὶ οὐκέτι τὴν ἐλευθέραν ἔχει διαγωγὴν; οὐ τολμᾷ ἐπινῆξασθαι τοῖς νώτοις ἢ τῆς λίμνης ἢ τῆς θαλάσσης. ὁ δελφίς, ὅταν που πλησίον ἄνθρωπον ὄντα αἰσθηται, καίτοι αὐτὸς ὢν ὁ βασιλικώτατος τῶν νηκτῶν, αἰδεῖται οἰοεὶ καὶ οὐκέτι κινεῖται οὐδὲ ὡς ἔθος ἄλλεται. οὕτως ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ ἢ κατὰ τῶν νηκτῶν ἀρχή. καὶ ὅταν δὲ κατανοήσῃς σεαυτοῦ τὸν λογισμὸν διὰ πάντων διήκοντα καὶ πάντα 17a ταῖς τέχναις καταδουλούμενον, πῶς οὐχὶ καὶ τῶν κητῶν τῶν μεγάλων ἄρχεις; Εἶδον γὰρ ἐγὼ ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην, ὅτι ποιοῦσιν ἀγκίστρων τινῶν κατασκευὴν καὶ τούτοις ἐπιβάλλοντες δελεάσματα σύμμετρα τῷ μεγέθει τῶν καταπινόντων κητῶν. εἶτα τῶν ἄκρων ἐκείνων τῶν σχοινίων, ὧν ἀπήρτηται τὰ ἄγκιστρα κατὰ τὸ ἕτερον πέρασ, ἀσκούς πνεύματι διατείναντες καὶ ἐκδήσαντες ἀπ' αὐτῶν τῶν ἄκρων μετεώρους ἀφιασιν ὑπὲρ τοῦ πελάγους. ἐνεχθέντα τοῖνυν τὰ ἄγρια κήτη τοῖς δελεάσμασι τούτοις καὶ τὰ ἄγκιστρα ἔνδον ἑαυτῶν δεξάμενα σύρει μὲν τοὺς ἀσκούς εἰς τὸ βάθος, ἢ δὲ τῶν ἀσκῶν φύσις ἀνωφερῆς οὕσα διὰ τὴν κουφότητα τοῦ ἐνείλημμένου ἔσωθεν πνεύματος πάλιν ἀνέλκει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. καὶ ἐμπεπαρμένα τῇ ἰδίᾳ τροφῇ ἄνω καὶ κάτω μαιμάσσει καὶ ἀλύοντα τοὺς βυθοὺς διερευνᾶται καὶ πελάγη πελαγῶν ἀμείβει. καὶ πολὺν πόνον ὑφίσταται ἄπρακτον καὶ τελευταῖον τῷ βραχεῖ τούτῳ ἀγκίστρῳ τὸ μέγα καὶ ἄτρυτον θηρίον ἀλώσιμον γίνεται τῷ πόνῳ δαμασθέν καὶ τῷ λιμῷ καταπονηθέν, καὶ νεκρὸν μετὰ τῶν ἀσκῶν 18a φερόμενον θήραμα καθίσταται τῷ ἀλιευτῇ· τῷ μικρῷ τὸ ὑπερμέγεθες, τῷ ἀσθενεῖ τὸ ἄμαχον τὴν ἰσχύ. διὰ τί; ὅτι τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ δύναμιν λαβὼν τοῦ ἄρχειν ὁ ἄνθρωπος ὡς κακοῦς δραπέτας πρὸς εὐπίθειαν ἄγει τοὺς ἀπειθεστάτους, καὶ τοὺς μὴ δυναμένους προσαχθῆναι δι' ἡμερότητος τούτους διὰ τῆς ἀνάγκης καταδουλοῦται. οὕτω πανταχοῦ ἢ τοῦ ἄρχειν δύναμις παρὰ τοῦ κτίσαντος ἐγγινομένη τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει. ἐντεῦθεν ξιφίαί καὶ ζύγαιναί καὶ φάλαιναί καὶ πρίονες καὶ φῶκαι καὶ πάντα ἐκεῖνα τὰ φοβερά τῶν

κητῶν καὶ εἶδη καὶ ὀνόματα ὑποχείρια γέγονε τῷ ἀνθρώπῳ. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς. οὐχ ὄρας τὸν λέοντα τὸν βαρὺν τὸν βρυχητικόν, οὐ καὶ τὸ ὄνομα ἀφόρητον τῇ ἀκοῇ καὶ ὁ βρυγμὸς ὑπότρομον ποιεῖ τὴν γῆν, οὐ τὴν ὄρμην πολλοῦ γε καὶ δεῖ τις ὑπομεῖναι; οὐδενὶ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀλόγων καὶ μεγίστων ζῶων τοσαύτη πέφυκε δυνάμειος περιουσία, ὥστε καὶ ἀντιστῆναι ὀρμωμένῳ λέοντι. ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτον τὸν ἀνύποιστον καὶ φοβερὸν 19a ἐν μικρῷ ζώῳ πολλάκις κατακεκλεισμένον ὄρας. τίς οὖν ὁ καθείρξας αὐτόν, ὁ τὸ μικρὸν δεσμοτήριον τῷ μεγάλῳ θηρίῳ ἐπινοήσας καὶ τῇ ἀραιότητι τῶν στημόνων ἐκείνων τῶν ξυλίνων τὴν ἀναπνοὴν τῷ ἐγκεκλεισμένῳ παρασκευάσας, ὡς μὴ ἀποπνιγῆναι αὐτὸ τῷ ἰδίῳ ἄσθματι, καὶ διὰ τῆς ἐλευθερίου ἀναπνοῆς τὴν ἀσφά λειαν αὐτοῦ προδιοικησάμενος; οὐχὶ ἄνθρωπος; οὐχ ὁ αὐτὸς κατα παίζει καὶ τῆς παρδάλεως, ὅταν ὑπερτείνῃ χάρτην εἰς ἄνθρωπον ἐσχηματισμένον, καὶ ἡ μὲν τὸν χάρτην ἐσπάραξεν, ὁ δὲ ἄνθρωπος κάτω κείμενος τῆς ἀνοίας τοῦ θηρίου κατεγέλασεν; οὐχὶ καὶ τῶν λοιπῶν θηρίων τὰ ἀγριώτατα καὶ δυσκαταγωνιστότατα παίγνια ταῖς οἰκείαις ἐπινοίαις ποιεῖ; οὐ περιουσία διανοίας πάντων κρατεῖ; πῶς εἶπω περὶ τῶν πετομένων; ὅτι οὐκ ἀναβαίνει μὲν αὐτὸς εἰς τὸν ἀέρα τῷ σώματι, συμπαρίπταται δὲ ὅμως τοῖς πετεινοῖς τῷ λογισμῷ χρώμενος ὅσα καὶ πτεροῖς. οὐδὲν γὰρ κατέχει τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν. τὰ ἐν βυθῷ διερευνᾶται, τὰ ὑπὲρ γῆς θηράται, τὰ ἐν τῷ ἀέρι προκαταλαμ 20a βάνει καὶ εἰς γῆν κατασπᾶσας ἀποκομίζει. εἶδές ποτε ἐπ' ἄκρου κλάδου καθεζόμενον ὄρνεον καὶ καταγελῶν τῶν κάτω περὶ τὴν γῆν στρεφομένων ἀνθρώπων ἐν τῷ πεποιθέναι τῇ κουφότητι τοῦ πτεροῦ; ἀλλ' ὅμως ἔστι πάλιν κἀνταῦθα ἰδεῖν παῖδα μοχθηρὸν καλάμους καλάμοις ὑποβάλλοντα κατὰ δὲ τὸ ἄκρον τῶν καλάμων ἰξὸν προσαρτήσαντα, εἶτα λανθανόντως διὰ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων ἀποκρύψαντα τοῦ ἰξοῦ τὴν παρουσίαν καὶ ἀποπλανήσαντα τὸ ὄμμα τοῦ ὀρνέου, καὶ οὕτω τῇ μικρᾷ προσψαύσει καὶ κατασχέσει κρατήσαντα τὸ ἀεροπολοῦν καὶ τὸ δι' αἰθέρος πρῶην φερόμενον πτηνὸν δέσμιον ἰξῶ ἀποκομίζοντα. κάτω μὲν γὰρ κεῖται ὁ ἄνθρωπος κάτω δὲ καὶ τῷ χεῖρει αὐτοῦ καὶ τῷ πόδε, ἀλλ' ἡ διάνοια τούτου συναναβαίνει εἰς ὕψος τοῖς πτηνοῖς καὶ διὰ τῆς τέχνης ἐφικτὰ τούτῳ γίνεται τὰ οὐράνια καὶ τὰ πτερωτὰ ἄλωτά. δίκτυά τε γὰρ ἴσταται τοῖς πτηνοῖς καὶ τοξόται τῶν πετομένων καταστοχάζονται καὶ δελεάσμασι βρωμάτων θηρῶνται τὰ λαιμαργότερα. οὐκ εἶδές ποτε ἀετὸν λάβρως μὲν ἐμπεσόντα τῷ θηράματι, τάχος δὲ περιπαρέντα ταῖς κάτω πάγαις; οὕτω τὸ ὑψηλὸν κάτω γίνεται ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις καθελκυσθέν. πάντα γὰρ ὑπὸ τὴν χεῖρα ἤγαγε τοῦ ἀνθρώπου θεός, καὶ τὴν κτίσιν ἐπλήρωσε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἄμοιρον τῆς τούτων δεσποτείας 21a οὐκ ἐποίησε. μὴ γὰρ εἶπης· πῶς ἐμοὶ διαφέρει τὰ ἐν τῷ ἀέρι φερόμενα; ἐπεὶ διὰ τοῦ λογισμοῦ κάκεινά σοι ὑποχείρια γίνεται μετὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ὄρας πῶς ὀφείλεις νοεῖν τὸ Κατ' εἰκόνα γεγενῆσθαι τοῦ θεοῦ; κατὰ τὸ ἀρχικὸν δηλαδὴ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς νοερόν τε καὶ λογικόν. Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. τί οὖν ἐστὶν ἄνθρωπος ὀρίσω μεθὰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ὧν ἀνέγνωμεν καὶ ἐξ ὧν ἠκούσαμεν. οὐκέτι γὰρ ἡμῖν χρεῖα δανείζεσθαι ὄρους ἀλλοτρίους οὐδὲ τὰ ἐκ τῆς ματαιότητος ἐπεισάγειν τῷ λογισμῷ τῆς ἀληθείας. ἔστι τοίνυν ἄνθρωπος ποῖημα θεοῦ λογικὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον τοῦ κτίσαντος αὐτόν. εἴ τι γοῦν λείπει τῷ λόγῳ τούτῳ πρὸς τέλειον ὄρον τοῦ ὑποκειμένου, οἱ πολλὰ προσταλαιπωρήσαντες τῇ ἀναλήψει τῆς φθειρομένης σοφίας ἐπισκεψάσθωσαν. ἡμεῖς δὲ τοῦ πρόσω ἐχώμεθα· Κατ' εἰκόνα θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος. Καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶπεν· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. αὕτη καὶ ἰχθύων εὐλογία. εἶπε γὰρ ὁ θεός· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ εἶπεν ὁ θεός· Αὐξάνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα. τί οὖν περισσόν; ἀναγκαίως καὶ τὰ κοινὰ σοι ταῦτα ἐχαρίσατο 22a καὶ τὰ ἴδιά σε ἀναμένει. αὐξάνη γὰρ καὶ σὺ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ

ζῶα καὶ ἀπὸ μικροῦ τοῦ πρώτου ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαις ἐπὶ τελείωσιν ἔρχη. οὕτως καὶ ἵπποι καὶ κύνες, οὕτω καὶ ἀετοὶ καὶ κύκνοι καὶ πάντα ἅπερ ἂν εἴπης διὰ μικρᾶς τῆς πρώτης κυήσεως τῆ κατ' ὀλίγον προσθήκη τὸ τέλειον τῆς αὐξήσεως ἀπολαμβάνοντα πάλιν διὰ τῆς μειώσεως εἰς τὸ ἔλαττον ὑποστρέφει. ἂ τοίνυν κοινὰ τῆς φύσεως ἦν, καὶ ἡμῖν ἐδωρήσατο.

Αὐξάνεσθε, τουτέστι· τρέφεσθε, μικροὶ γεννώμενοι μεγάλοι γίνεσθε καὶ πέρας ἔστω τῆς αὐξήσεως. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἑπταετία τρε φόμεθα καὶ λαμβάνει ἡμᾶς μεθελικίωσις ἐπὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν ἐτῶν, ἥδη ὀφείλομεν ὁμοίως ἐν παντὶ μέρει τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας κατὰ ἑβδομάδας μεθελικιοῦσθαι. ἡ πρώτη ἑβδομάς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν 23a ἔχει καὶ ὅροι τῆς παιδικῆς ἡλικίας φανεροὶ ἢ τῶν ὀδόντων ἐναλλαγῆ. οἱ μὲν γὰρ ἀπεφύησαν οἱ δὲ ὑπεφύησαν. δευτέραν ἔλαβεν ἀρχὴν αὐξήσεως ἕως τέλους τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης, ἡ δὲ ἐστὶν ἡ τῶν παίδων. πρῶτον μὲν γὰρ παιδίον, ἔπειτα δὲ παῖς, εἶτα ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκαετοῦς ἔφηβος καὶ ἐξῆς ἀνήρ. ἐνταῦθα οἱ ὅροι τῆς αὐξήσεως. Αὐξάνεσθε οὖν οὐκ εἰς ἅπαν. οὐ γὰρ ἐὰν γένη ἑκατὸν ἐτῶν, ἀπὸ πρώτου εἰς ἑκατοστὸν ἔτος αὐξήσιν ἐπιδέχη, ἀλλὰ τοῦτο τὸ Αὐξάνεσθε μέχρι τινός. οὐ γὰρ ἄμετρα τὰ τῆς αὐξήσεως. Αὐξάνεσθε ἐν ῥῆμα σοφῶς λεχθὲν προνοητικῶς οἰκονομεῖται. κατὰ γὰρ τὴν πρώτην σύστασιν τὴν καταβληθεῖσαν ἐν τῇ μήτρᾳ κατεβλήθησαν καὶ οἱ λόγοι τῆς αὐξήσεως. ἀλλ' οὐχὶ μετὰ ταῦτα ὡς νεώτερον τὸ τῆς ἡλικίας χάρισμα ἐπιγίνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς αἱ μητρῶαι καταβολαὶ συγκαταβηλημένας ἔχουσι τὰς πρὸς τὸ Αὐξάνεσθε ἐπιτηδειότητας. ἔπεσον οἱ ὀδόντες· ἔγνωμεν 24a ὅτι ἠύξῃθη τόσον μέτρον. τριετὲς τὸ παιδίον ἐμέτρησεν ὁ πατήρ. οἶδεν ὅτι διπλάσιον τούτου μέγεθος ἀπολήψεται ἐν τῇ τελειώσει. ὅσος γὰρ ἐν τῇ τριετία τῷ μήκει ὁ ἄνθρωπος φαίνεται, δις τοσοῦτος ἔσται ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς αὐξήσεως. τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μέχρι πέ ρατος ἀπὸ τῆς πρώτης ἑβδομάδος ἐπὶ τὴν δευτέραν μεταβαίνει. ἐκεῖ λοιπὸν ἡ θερμότης πλείων· ἡ γὰρ ἀραιότερα διάπλασις τοῦ σώματος καὶ ἡ ὑγρότης ἐπιλείπει καὶ τὰ μέρη κατὰ βραχὺ ἄρχεται κραταιοῦσθαι, οὐπω δὲ τὸ τέλειον ἔσχηκε. νεοπαγῆς γὰρ ἡ σὰρξ αὐτῶν ἔτι καὶ πρὸς πόνους καρτερικοὺς ἀνεπιτηδεῖα, τὸ κοῦφον καὶ εὐκίνητον μόνον ἀπολαβοῦσα. ἐν δὲ τῇ τρίτῃ λοιπὸν ἑβδομάδι καὶ τὸ τέλειον τῆς αὐξήσεως συναπολαμβάνει. ἔτι μέντοι κατὰ μήκος ἢ τοῦ σώματος διάτασις ἡγουν αὐξήσεως ἐπιγίνεται. μετὰ δὲ γε τὴν τρίτην ἑβδομάδα, ἐπειδὴ ἀναπνεύσει ἡ φύσις τοῦ καμάτου τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω αὐξήσεως, 25a ἄρχεται λοιπὸν εἰς τὰ πλάτη διαβιβάζειν τὴν αὐξήσιν καὶ πάχη περιτιθέναι τοῖς ὑψωθεῖσι τοῦ σώματος μέλεσι καὶ οὕτως αὐτὰ στερεοῦν καὶ κρατύνειν καὶ εἰς τὸ ῥωμαλεώτερον ἀποκαθιστᾶν. ταῦτα ποιεῖ μὲν ἐκάστοτε ἡ φύσις ἀπαραλείπτως κατὰ τὴν ἑαυτῆς ἀκολουθίαν. ἐγένετο δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο αὐτῇ ἐνδόσιμον ἀπὸ ῥήματος καὶ προστάγματος δεσποτικοῦ καὶ τὸ τότε ἅπαξ λαληθὲν διὰ πάσης ἀεὶ τῆς κτίσεως μέχρι καὶ τέλους χωρεῖ. Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. Αὐξάνεσθε, ἵνα μὴ ἀτελὲς διαμείνη τὸ ποίημα· Πληθύνεσθε, ἵνα μὴ ἐν ἐνὶ ἢ κτίσις περιορισθῇ.

Πληρώσατε δὲ οὐ τῇ κατοικήσει· οὕτω γὰρ ἂν ἐστενοχωρήθημεν ζῶντες, εἰ τοσαύτη ἦν ἡ γῆ, ὅση ἡμᾶς ἐκμετρεῖ. ἀλλὰ πληρώσατε τῷ λόγῳ τῆς ἐξουσίας. κατὰ τὸ κυριεύειν πάσης τῆς γῆς τὸ Πληρώσατε λέγει. οὐ γὰρ δήπου καὶ τὴν διακεκαυμένην καὶ ἀγεώργητον καὶ τὴν κατεψυγμένην καὶ ἄβατον, οὐχὶ καὶ ταύτην οἰκοῦσιν 26a ἄνθρωποι καὶ πληροῦσι τὴν γῆν. ἀλλὰ κυρίως πληροῦμεν αὐτήν, ὅταν εἰδῶμεν τῷ λογισμῷ πόσον τὸ μέτρον τῆς διακεκαυμένης καὶ ἀοικήτου, πόσον τὸ κλίμα τὸ βόρειον, ὃ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ψῦξιν ἀγεώργητόν ἐστι καὶ ἄχρηστον, ὅταν τὸ χρήσιμον αὐτῆς ἐκλεξάμενοι τὸ ὅσον ἄχρηστον καὶ ἀσυντελὲς εἰς δίαιταν ἀποπεμψώμεθα. ὥστε τὸ Πληρώσατε τὴν γῆν ἀντὶ τοῦ κύριοι γένεσθε τῆς γῆς. οὐ

γὰρ ἐπειδὴ πάσης αὐτῆς τὴν χρῆσιν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ πάσης ἐκ τούτου κυριεύειν νομιζόμεθα. οὐδὲ γὰρ σὺ τὸν σῖτον ὠνησάμενος οὐκ εἶ διὰ τοῦτο τοῦ παντός κύριος, ἐπειδὴ ἐν τῷ σίτῳ τὸ μὲν ἐδώδιμον τὸ δὲ ἀπόβλητον εὐρίσκεις καὶ ἀποβάλλη, καὶ τὰ λιθίδια μὲν ὡς ἄχρηστα ἀπορρίπτεις ἐκεῖθεν ἀναλεγόμενος καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιμέμικται τῷ σίτῳ ἀνεπιτήδειον πρὸς τροφήν, τὸ δὲ ἄχυρον ἀποφυσήσας καὶ τὰ ζιζάνια ἀποκρίνας τὸ ὅσον καθαρὸν μόνον 27a πρὸς οἰκείαν ἐπιλέγη βρῶσιν. οὕτω τοίνυν καὶ ἡ γῆ ἢ μὲν ἐχαρίσθη σοι ὡς πρὸς οἴκησιν ἐπιτηδεῖα, ἢ δὲ ὡς πρὸς γεωργίαν ἀναγκαῖα, ἄλλη ὡς πρὸς βοσκημάτων τετραπόδων ἀνειμένη νομὴν καὶ ἄλλη κατ' ἄλλην χρεῖαν τινὰ τῶν σοὶ κατὰ τὸν βίον ἀρμοζουσῶν. καὶ διατάττειν † σε ἃ βούλει καὶ ὡς βούλει περὶ αὐτῆς, ἐπειδὴ σε κύριον ὁ δεσπότης τῆς ἑαυτοῦ κατέστησε κτίσεως. αὕτη τοίνυν ἢ τοῦ Πληρώσατε τὴν γῆν εὐλογία, αὕτη ἢ νομοθεσία, τοῦτο τὸ ἀξίωμα τὸ δεδομένον ἡμῖν παρὰ θεοῦ. Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἄρ' οὐκ ἐπεσημήνω ὅτι ἐλλιπής ἐστὶν ὁ ἀποτελεσμός πρὸς τὴν πρώτην βουλήν; ἐκεῖ Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἐνταῦθα Κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἢ βουλή δύο εἶχε· τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν. ἢ δημιουργία τὸ ἐν ἔχει μόνον, τὸ Κατ' εἰκόνα. μὴ ἄλλως ἢ βουλή καὶ ἄλλως τὸ ποίημα; μὴ μεταμέλειά τις ἐν τῷ ποιεῖν παρηκολούθησεν ἢ ἀτονία τύχον τοῦ ποιούντος μεγάλα μὲν προελομένου μικρὰ δὲ ἀποτελέσαντος; ἢ μή που ἀδολεσχία ἐν τοῖς προτέροις λόγοις ὑποληφθεῖη καὶ περιττὴ 28a ἢ τοῦ δευτέρου προσθήκη, ὡς τῶν δύο λέξεων τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχουσῶν καὶ τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως σημαίνουσῶν; ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐκ τούτων ἀπάντων ὑπονοήσωμεν καὶ προφασισώμεθα, εἰς κατηγορίαν τοῦτο τῆς γραφῆς οὐ μετρίαν ἀποτελεστήσει. εἴτε γὰρ ὡς παρέλκον τι τὸ Καθ' ὁμοίωσιν εἴποι τις, ὡς δις τὸ αὐτὸ λέγειν, ἀργὸν ἐλέγχει τὸ ῥῆμα καὶ βλασφημία δεινὴ τοῦτο κατὰ τῆς γραφῆς, ἣτις οὐκ οἶδέ ποτε ἀργολογεῖν. οὐκοῦν ἀναγκαῖα καὶ ἄμφω καὶ ἰδιοσημαντα τὸ τε Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν. Πῶς οὖν οὐχὶ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον ὁμοίως ἐρρήθη τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν; Ἐποίησεν αὐτόν ὁ θεός, ἀλλὰ μόνον Κατ' εἰκόνα. εἰ μὲν ὅτι ἠτόνησε τυχὸν ὁ ποιῶν, ἀσεβῆς ὁ λόγος καὶ ἄτοπος· εἰ δὲ ὅτι μετεμελήθη, πολλάκις ἀσεβέστερον τὸ ἐνθύμημα· εἰ δὲ καὶ ὅτι τὴν προτέραν βουλήν οὐ πάνυ ὀρθῶς ἔχουσαν ὕστερον ἐν τῇ ποιήσει τάχα ἐπιδιωρθώσατο, καὶ τοῦτο ὁμοίως ἀθείας τὸ ἐννόημα. ἀλλ' οὔτε ὁ δημιουργὸς ἀτονεῖ οὔτε ὁ ἀγαθὸς τὰ πάντα εἰδὼς μεταμέλεται καὶ περὶ τὰς ὑποσχέσεις ἀναβάλλεται οὔτε ὁ σοφὸς μεταβουλεύεται οὔτε ἡ γραφὴ τοιοῦτον λέγει τι. τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ τὸ Κατ' εἰκόνα μόνον ἐν τῇ ποιήσει περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰπεῖν τὸν θεσπέσιον Μωυσῆν, τὸ Καθ' ὁμοίωσιν ἀποσιωπήσαντα, καίτοι ἐν τῇ προτέρᾳ βουλῇ ἀμφοτέρων ὁμοίως συμπαραληφθέντων αὐτῶ;

29a Ῥαδία τῷ προσέχοντι καὶ συνιέναι βουλομένῳ ἢ ἐπίλυσις. τὸ μὲν γὰρ Κατ' εἰκόνα φύσει δέδοται ἡμῖν καὶ ἀμετάβλητον ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς τέλος συμπάρεστι, τὸ δὲ Καθ' ὁμοίωσιν ἐκ προαιρέσεως καὶ οἴκοθεν ὕστερον κατορθοῦμεν. ἐν μὲν οὖν τῇ πρώτῃ βουλῇ λέγων ὁ θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν προσέθηκε, δεικνὺς ὅτι καὶ προαίρεσιν ἡμῖν αὐτεξουσίαν ἐμβαλεῖ τὴν δυναμένην ποιῆσαι ἡμᾶς ὁμοιωθῆναι θεῷ· καὶ οὖν καὶ τοιοῦτοι ἀπετελέσθημεν κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ θεοῦ. πολλοὶ γὰρ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ, πάντως δὲ καὶ οἱ ὁμοιωθησόμενοι, κἂν μὴ καὶ πάντες εἰς τοῦτο ἐπισπεύδοιμεν ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν μᾶλλον ἀπὸ ἐθελοκακίας βαδίζοιμεν. ἐν δὲ τῇ κατασκευῇ ὕστερον μόνον εἶπε τὸ Κατ' εἰκόνα ὡς καὶ μόνον τοῦτο ἐντελὲς καὶ ἀναλλοίωτον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐγκατασκευάσας· τὸ δὲ γε Καθ' ὁμοίωσιν, ἐπειδὴ δυνάμει τέως μόνον ἐγκατέσπειρε τῷ ἀνθρώπῳ, οὕτω δὲ καὶ εἰς ἀποτέλεσμα ἐμπεφάνιστο ἀλλ' ἐδεῖτο ἔτι πρὸς ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ λαβόντος τὴν προαίρεσιν πράξεως, εἰκότως ἀπεσιώπησεν. εἰ μὲν

οὐδὲν προ λαβῶν ἐν τῇ βουλῇ ὁ θεὸς εἶπε τὸ Καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ διὰ τοῦ 30a πρώτου ἐκείνου λόγου τὴν δύναμιν ἡμῖν εὐθὺς ἐχαρίσατο τοῦ γενῆ σεσθαι ὁμοίους θεῶ, οὐκ ἂν ἀπὸ μόνης τῆς ἑαυτῶν ἐξουσίας ἡμεῖς ὕστερον τοῦτο τὸ μέγα χάρισμα προσδέξασθαι ἠδυνάμεθα. καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαίως τότε προσεῖληπται. ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸ κτίζεσθαι ἤδη κατέστημεν καὶ τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος προσελαμβάνομεν, ὃ μὲν παρὰ τοῦ κτίζοντος ἐδίδδοτο τῇ φύσει ἡμῶν οἰονεῖ συνουσιωμένον καὶ ἀπεντεῦθεν ἀπηρτισμένον, τοῦτο εὐθὺς εἶχομεν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκαλούμεθα κατ' εἰκόνα δηλαδὴ θεοῦ, ὃ δὲ οὐκ εὐθὺς συναπετελέσθη ἡμῖν οὐδὲ συμπαρωμάρτησε φυσικῶς ἐκ τῆς πλάσεως ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιγεννησομένης προαιρέσεως εἴτουν ἐνεργείας ἡμετέρας ἐμελλεν ἐς ὕστερον προσαρμόσαι ἡμῖν, τὸ τῆς ὁμοιώσεως φημι τοῦ θεοῦ, τοῦτο οὐπω οὔτε ἤμεν οὔτε λέγεσθαι ἠδυνάμεθα. ἀφῆκε γὰρ τοῦτο ἀτελὲς ὁ κτίσας ἐπίτηδες, ἵνα παρ' ἡμῶν ἡ ἐργασία τοῦ καλοῦ ἀποτελεσθῆ καὶ ἡμέτερον δόξη τὸ ἀγαθόν, ὥστε καὶ μισθὸν ἡμᾶς ἐντεῦθεν ὀφειλόμενον σχεῖν· ἵνα μὴ ὡσπερ εἰκόνες ἄψυχοι διαμένωμεν παρὰ ζωγράφου μὲν ἀποτελεσεθεῖσαι εἰκὴ δὲ κείμεναι καὶ μηδὲν οἴκοθεν πρὸς τὸ 31a κάλλος ἑαυταῖς συμβαλλόμεναι, ἅς ὁ θεῶμενος καὶ πρὸς ἀκρίβειαν γεγραμμένας κατανοῶν τὸν μὲν ζωγράφον εὐλόγως καὶ θαυμάζει καὶ ἐπαινεῖ, αὐτὰ δὲ δι' ἑαυτὰ τὰ χρώματα ἢ τοὺς ἐφ' ὧν γεγράφεται πίνακας οὐδενὸς ἀξιοῖ λόγου. ἵνα τοίνυν τὸ θαῦμα καὶ ἐμὸν γένηται καὶ συμμερίσωμαι τῷ θεῷ τὸν ἐκ τῆς καλῆς δημιουργίας ἔπαινον, ἐμοὶ κατέλιπε τὸ Καθ' ὁμοίωσιν γεγενῆσθαι θεοῦ.

Ἔστιν οὖν δύναμις μὲν τὸ ἐν ἐμοὶ λογικὸν καὶ νοερὸν, ὃ δὴ καὶ Κατ' εἰκόνα θεοῦ πεποιῆσθαι με δείκνυσιν, ἐνεργεῖα δὲ τὸ καὶ ἀντιποιηθῆναι τῆς ἀρετῆς καὶ πράξει κατορθῶσαι τὸ ἀγαθόν καὶ οὕτως ἐλθεῖν διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας εἰς τὸ Καθ' ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ. ὥστε τὸ μὲν Κατ' εἰκόνα θεοῦ ἀρχὴ ἐστὶ καὶ ρίζα τοῦ ἀγαθοῦ, ἣν εὐθὺς ἐν τῷ κτίζεσθαι συγκαταβεβλημένην τῇ φύσει μου ἔσχηκα, τὸ δὲ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ ἔσχατον ἐκ τῶν ἔργων μου καὶ τῶν περὶ τὰ καλὰ πόνων καὶ τῆς παρ' ὅλην ζωὴν ἐναρέτου διαγωγῆς περιγίνεται μοι. εὐλόγως τοίνυν οὐχ ἅμα τῷ κτισθῆναι καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ εὐθὺς γενέσθαι με ὁ κτίσας ἀπεφῆνατο. ἄκουε γὰρ καὶ τί φησιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· Γίνεσθε τέλειοι καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν· Ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ὁρᾷς ποῦ καὶ πότε 32a ἀποδίδωσιν ἡμῖν ὁ κύριος τὸ Καθ' ὁμοίωσιν; ὅταν γένη μισοπόνηρος, ἀμνησικάκος, μὴ ἀμυνόμενος τὸν ἐχθρόν, ὅταν γένη φιλάδελφος, συμπαθῆς, ὁμοιωθῆς θεῷ. ἐὰν οἶός ἐστι περὶ σὲ τὸν ἀμαρτωλὸν ὁ θεὸς τὸν ἐναντιούμενον αὐτῷ καθ' ἐκάστην, τοιοῦτος καὶ σὺ γένη ἐπὶ τὸν εἰς σὲ πεπλημμεληκότα ἀδελφόν, τῇ τελείᾳ ἀγάπῃ καὶ τῇ πρὸς τὸν πλησίον εὐσπλαγχνίᾳ ὁμοιωθῆς θεῷ. ἀνάλαβε τοιγαροῦν Σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα, ἵνα ἐνδύσῃ Χριστόν. δι' ὧν γὰρ ἀναλαμβά νεις τὴν συμπάθειαν, δι' αὐτῶν ἐνδύῃ Χριστόν καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειώσει πρὸς ὁμοίωσιν φθάνεις θεοῦ. οὕτως ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρώπου πίνης πλάσεως παιδευσίς ἐστὶ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐχέτω μὲν φησιν ἐν αὐτῇ τῇ κτίσει τὸ Κατ' εἰκόνα, γενέσθω δὲ καὶ ἔπειτα Καθ' ὁμοίωσιν διὰ τῆς οἰκειᾶς σπουδῆς, ἐπειδὴ τὴν δύναμιν τούτου ἔχει ἐν τῇ οἰκειᾷ φύσει λαβῶν. εἰ ἐποίησέ σε καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ ἐξ ἀρχῆς, ποῦ σου ἡ χάρις; πόθεν ἂν σὺ ἐστεφανοῦ; εἰ ὁ δημιουργὸς τὸ ὄλον τῇ φύσει 33a ἀπέδωκε, πῶς ἂν σοι ἠνοίγετο ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἐδόθη, τὸ δὲ ἀτελὲς κατελείφθη, ἵνα σὺ σεαυτὸν τελειώσας ἄξιός γένη τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ μισθαποδοσίας. Πῶς οὖν γενώμεθα καθ' ὁμοίωσιν; διὰ τοῦ εὐαγγελίου. τί γὰρ ἐστὶ χριστιανισμὸς ἀλλ' ἢ θεοῦ ὁμοίωσις κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρώπου φύσει; εἰ ἀνεδέξω τὸ εἶναι χριστιανός, ἐπείχθητι γενέσθαι ὅμοιος θεῷ, ἔνδυσαι Χριστόν. πῶς δὲ ἐνδύσῃ ὁ μήπω τὸ βάπτισμα εἰληφώς; ὁ γὰρ τὸ ἐνδυμα τῆς

ἀφθαρσίας μὴ δεξάμενος πόρρω πάνυ καθίσταται τῆς πρὸς θεὸν ὁμοιώσεως. εἰ ἔλεγόν σοι· δεῦρο, γενοῦ ὅμοιος βασιλεῖ, οὐκ ἂν εὐεργέτην με ἔκρινες καὶ πολλῶ τῷ τάχει ἔσπευδες ἐπὶ τὸ καλούμενον; ἐπεὶ δὲ βούλομαί σε ὅμοιον θεῷ ποιῆσαι, φεύγεις τὸν λόγον τὸν θεοποιοῦντά 34α σε ἐπιφραζάμενος τὰ ὦτα, ἵνα μὴδὲ ἀκούειν ἔχης τῶν σωτηρίων ῥημάτων; Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. εἶποι ἂν τάχα ἐνταῦθα ἡ γυνή· οὐδὲν πρὸς ἐμὲ ὁ λόγος· ὁ ἀνὴρ τηνικαῦτα ἐγένετο. οὐ γὰρ εἶπε τὴν ἄνθρωπον ἢ ἀπλῶς ἄνθρωπον, ἀλλὰ μετὰ παρενθήκης τοῦ ἀρρενικοῦ ἄρθρου τοῦτο ἐξέφηνεν. ἵνα οὖν μὴ ἀμαθῶς τις ἢ καὶ κακούργως τῇ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ τὸν ἄνδρα μόνον ὑπολάβῃ δηλοῦσθαι, προσέθηκε παρευθὺς Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, ἵνα γνῶς, ὅτι καὶ ἡ γυνὴ ἔχει τὸ τε Κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενῆσθαι καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγενῆσθαι ὡσπερ καὶ ὁ ἀνὴρ. ὅμοιαι γὰρ αἱ φύσεις ἀμφοτέρων ἐπλάσθησαν καὶ ὁμότιμοι καὶ ἴσαι τούτων αἱ πράξεις, ἴσα τὰ ἔπαθλα, ἴση ἡ καταδίκη. μὴ γὰρ προφασίζεσθω τὸ ἀσθενέστερον ἢ γυνή· ἐν γὰρ τῇ σαρκὶ τοῦτο. ἡ μέντοι ψυχὴ ἐπίσης τῇ ἀνδρείᾳ τὴν οἰκείαν ἔσχηκε δύναμιν. ἐπειδὴ οὖν ὁμότιμον 35α τὸ Κατ' εἰκόνα θεοῦ εἰλήχασιν, ὁμότιμον ἔχουσι καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξιν. καὶ οὐδεμία παραίτησίς ἐστι τῇ προβαλλομένη τυχόν τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν. εἰ γὰρ καὶ ἀπλῶς ἀπαλὸν ἐπεφύκει, ἀλλὰ ἔτοιμον εἰς συμπάθειαν, εὐτονον ἐν καρτερίαις, σύντονον ἐν ἀγρυπνίαις. ὑπεραίρει γὰρ πολὺ καὶ τὴν ἀνδρείαν φύσιν ἢ τοῦ θήλεος περὶ τὸ ἐνστατικὸν τοῦ καλοῦ καὶ καρτερικόν, καὶ οὐκ ἂν ποτε ἐξισωθεῖ ἀνὴρ γυναικὶ ἢ περὶ τὴν τῆς νηστείας καὶ τῆς ἄλλης ἐγκρατείας ἄσκησιν ἢ τὸ ἐν δάκρυσιν δαψιλῆς ἢ τὸ ἐν προσευχαίᾳ φιλόπονον ἢ τὸ ἐν εὐποιίαις ἄφθονον. εἶδον ἐγὼ γυναῖκα λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ὑφαιρουμένην τὰ τῆς οἰκίας χρειώδη, κλοπὴν ἐπαινετὴν καὶ σωτήριον, καὶ πένησιν αὐτὰ ἐν τῷ λεληθότι διανέμουσαν καὶ ἄκοντα καὶ ἀγνοοῦντα τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς οἰκείους εὐεργετοῦσαν. ὑπὲρ γὰρ ἐκείνου καὶ τῆς τοῦ οἴκου ἀυξήσεως καὶ τῆς τῶν τέκνων διαμονῆς ἔδρα τὴν εὐποιίαν. 36α Ἔχει τοίνυν καὶ τὸ θῆλυ οὐχ ἦττον τοῦ ἄρρενος καὶ τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν, ἐπειδὴ μὴ ἐν τῷ ἔσωθεν φαινομένῳ ἀνθρώπῳ ἦτοι τῷ σώματι, ἀλλ' ἐν τῷ ἔσωθεν καὶ κυριωτέρῳ ταῦτα καὶ ἐπιθεωρεῖται καὶ ἐπισυνίσταται. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὡς πρὸς ἓνα τοὺς ἀμφοτέρους ποιοῦμεθα τὴν διάλεξιν καὶ εἰς τὸ Καθ' ὁμοίωσιν ὅλη σπουδῇ προτρεπούμεθα. τοῦτο δὲ περιέσται σοι πάντως διὰ τῆς χρηστότητος, τῆς ἀνεξικακίας, τῆς κοινωνίας, τῆς μεταδόσεως, τῆς φιλαλληλίας, τῆς φιλαδελφίας, τῆς μισοπονηρίας καὶ τοῦ κατακρατεῖν τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας. ἐντεῦθεν γὰρ ἐπακολουθεῖ καὶ τὸ ἄρχειν τῶν ἀλόγων.

Καὶ ἀρχέτωσαν, φησί, τῶν θηρίων. τάχα οὖν ἐρεῖς· καὶ ποίων θηρίων μέλλω ἄρχειν καὶ ποῦ μοι ταῦτα πάρεστιν; ἀγνοεῖς δὲ ἄρα ὅτι μυρία θηρία περὶ σὲ καὶ πολὺν τοιοῦτον 37α ὄχλον ἐν σεαυτῷ περιφέρεις καὶ ἐντός σου διατρίβει διηνεκῶς; μικρὸν θηρίον ἐστὶν ὁ θυμὸς, ὅποτε ὑλακτεῖ <ἐν> τῇ καρδίᾳ καὶ χεῖρον παντὸς κυνὸς ἀγριαίνεται; ὁ δόλος δέ, ὅταν τῇ ψυχῇ ἐμφωλεύῃ καὶ τὰς ἐπιβουλάς καταρτῆ, οὐ θηρίον ἀλώπεκος ἀγριώτερον καὶ ἄρκτου δυσημερώτερον; ὁ δὲ ὀξύς εἰς ὕβριν οὐ σκορπίος ἄντικρυς; ὁ δὲ λάθρα ἀμυνόμενος οὐκ ἐχίδνης χαλεπώτερος; ὁ δὲ πλεονέκτης καὶ ἄρπαξ οὐ λύκος αὐτόχρημα; ποῖον θηρίον οὐκ ἔνδον καὶ ἐν ἑαυτοῖς ὑποτρέφομεν, ἐπεὶ καὶ ὁ θηλυμανὴς ἵππος ἐστὶν ἐπιμαινόμενος; Ἴπποι, γὰρ φησι, θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζε. μετέθηκε γὰρ ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν διὰ τοῦ πάθους ᾧ προσωκειώθη. πολλὰ τοίνυν θηρία ἐν ἡμῖν ὧν ἀγωνίζου ἄρχειν. εἰ γὰρ τῶν ἔξω μὲν ἄρχεις θηρίων τὰ δὲ ἔνδον ἀβασίλευτα εἶτουν ἀνυπότακτα καταλείψεις, σκόπει τί τοῖς ὀρώσι σε δόξεις λέοντος μὲν ἀλόγου ζώου κρατῶν 38α καὶ καταφρονῶν αὐτοῦ τοῦ βρυχήματος, τοῦ δὲ περὶ τὴν καρδίαν θυμοῦ ἠττώμενος καὶ πρίων μὲν τοὺς ὀδόντας,

φωνήν δὲ ἀναρθρον πολλάκις ὑπὸ τῆς κατασχούσης μανίας ἀφιεῖς, τυχὸν δὲ καὶ χειρὰς ἐκτείνων πρὸς τὴν τοῦ παρεστῶτος ἄμυναν. ἄρα οὐ παντὸς ἀρχομένου μὲν εὐτακτοῦντος δὲ ἀθλιώτερος ἐντεῦθεν καὶ καταγελαστότερος, ὅτι ἄρχει μᾶλλον σοῦ ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν παρωσάμενος καὶ τὴν δυναστείαν τῆς ψυχῆς παραλαβὼν ἄγει σε ὅπου <ἀν> τύχη ἴσα καὶ δέσμιον, ὃν ἄρχοντα πάντων κατέστησεν ὁ θεός; Ἀλλὰ σύ μοι φύλαττε τὸ δοθὲν ἀξίωμα. ἄρχων ἐκτίσθης. ἄρχε παθῶν, ἄρχε θηρίων, ἄρχε ἐρπετῶν, ἄρχε πτηνῶν· μὴ μετεωρίζου τοῖς λογισμοῖς, μὴ κοῦφος ἔσο τῇ διανοίᾳ καὶ ἄστατος. ἄρχειν γὰρ ἐκρίθης πτηνῶν, οὐχ ὁμοιοῦσθαι πτηνοῖς. μὴ οὖν τυφωθῆς, μὴ ὑπεραρθῆς, μὴ μείζω φρονήσης τῆς γηίνης καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, μὴ ὑπερφυσῶ ἐπαινούμενος, μὴ δόξαζε σεαυτὸν μηδὲ μεγάλυνε τὰ σά, ἵνα μὴ μετὰ τῶν πτηνῶν λογισθῆς ἐπίσης ἐκείνοις ἐπαιρόμενος καὶ 39a τῆδε κάκεῖσε τῇ πτήσει περιφερόμενος. ἄρχε τῶν ἐν σοὶ λογισμῶν, ἵνα γένη ἄρχων τῶν ὄντων πάντων. οὕτως ἢ διὰ τῶν ζῶων δεδομένη ἀρχὴ ρυθμίζει ἡμᾶς πρὸς τὸ ἡμῶν αὐτῶν ἄρχειν. ἄτοπον γὰρ ἔστι βασιλευόμενον οἴκοι ἐθνῶν βασιλεύειν καὶ ὑπὸ ἐταίρας κρατούμενον ἔσω τῆς οἰκίας δημοσίᾳ πόλεως εἶναι προστάτην. χρῆ δὲ τὰ οἰκεῖα πρῶτον καλῶς διαθέμενον καὶ τὰ ἔνδον εὐταξία κοσμήσαντα οὕτω τῶν ἐκτὸς καὶ ὀθνείων προσλαμβάνειν τὴν ἐπιστάσιαν, ἐπεὶ περιστραφή-σεται παρὰ τῶν ἀρχομένων ὁ λόγος ὅτι Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτὸν. λοιπὸν ἑαυτοὺς θεραπεῦσαι πρῶτον σπουδάσωμεν. οὐδεὶς γὰρ ὅτι μὴ ἐθήρασε λέοντα κατεμέμφθη ποτέ, εἰ δὲ μὴ ἐκράτησε τοῦ θυμοῦ, ἐνεπαίχθη παρὰ παντός· ὥστε ὁ μὲν μὴ δυναθεὶς ἀγρίων περιγενέσθαι θηρίων οὐπω μέμψεως ἄξιος, ὁ δὲ τοῦ ἐνοχλοῦντος πάθους κρατῆσαι ἡτονηκῶς ὑπὸ κατάγνωσιν πάντως, διότι ἐκεῖνο μὲν οὐ συμβάλλεται τῷ τῆς λογικῆς ἀξιωθέντι ἀρχῆς, τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον καὶ ὀφειλόμενον.

Ὁ δὲ οἰκονομήσας ταῦτα γραφήναι κύριος καὶ τὴν μικρὰν ἡμῶν καὶ ἀσθενῆ γλῶσσαν παρασκευάσας μέχρι 40a τοσοῦτου ὑμῖν ὁμιλήσαι, ὁ διὰ τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν διανοίας ἱκανοὺς ὑμῖν θησαυροὺς ἐν τοῖς βραχέσιν ἀποσκιάσασι τῆς ἀληθείας ἐγκα-τασπεύρας δῶν ὑμῖν διὰ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα, διὰ τῶν ὀλίγων σπερμάτων τὸ τέλειον τῆς γνώσεως καὶ ἡμῖν μὲν τῆς προαιρέσεως τὸν μισθὸν ἐντελεῖ, ὑμῖν δὲ τῆς ἀπολαύσεως τῶν θείων λόγων καρπὸν πεπληρωμένον· ὅτι αὐτῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.